

The Effect of Social Media Filtering Policies on Citizens' General Sense of Security - A Study of 18-65-Year-Old Citizens of Tehran's 22nd District

Received: 28, February, 2023

Accepted: 14, June, 2023

Article type: Research Article

PP: 203-232

DOI:

[10.22034/entezam.2023.1273381.2520](https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1273381.2520)

Mohammad Reza Rafiei Dolatabadi

Assistant Professor, Department of Political Science, Amin Police University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). Email: raf.mohamad21@gmail.com

Mohammad Samieiani

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Amin Police University, Tehran, Iran. Email: m_samieiany@yahoo.com

Morad Abbasi

Assistant Professor, Department of Law, Amin Police University, Tehran, Iran. Email: abasi.mn@gmail.com

Reza Dostdar

Assistant Professor, Security Department, I.R.I. Police Research Institute of Law Enforcement Sciences and Social Studies, Tehran, Iran. Email: rezadoustdar@gmail.com

Abstract

Background and objectives: In order to protect Iranian users in cyberspace, in recent years, some social networks such as Facebook and Telegram have been filtered by the relevant authorities of our country. But still some users use filtered networks in different ways and using tools such as VPNs. The present research was conducted with the aim of investigating the effect of social network filtering policies on the general sense of security of users.

Methodology: The present research was conducted in a quasi-experimental way. The method of data collection was field study and the tool was a researcher-made questionnaire. The statistical population of the research was 402,453 citizens aged 18 to 65 living in the 22nd district of Tehran in 2015, and 384 people were selected for the sample size based on Cochran's formula.

Findings: The use of tools such as VPN and the use of unethical sites and undesirable content in cyberspace can affect the sense of identity, collective, cultural and intellectual security of users.

Results: The results showed that the policy of filtering social networks has not only led to an increase in the public security of users who have not used VPN, but to some extent, it has also provided a sense of public security in some of the users who have used VPN.

Keywords: Policymaking, Virtual social networks, Sense of public security, Filtering.

Citation(APA): Rafiei Dolatabadi, Mohammad Reza; Samieiani, Mohammad; Abbasi, Morad; Dostdar, Reza. (2023). "The Effect of Social Media Filtering Policies on Citizens' General Sense of Security - A Study of 18-65-Year-Old Citizens of Tehran's 22nd District", *Journal of Social Order*, 15(2), pp. 203-232.

Doi: [10.22034/entezam.2023.1273381.2520](https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1273381.2520)

تأثیر سیاست‌گذاری فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی شهروندان - مورد مطالعه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ ساله منطقه ۲۲ تهران

چکیده

زمینه و هدف: به منظور مصون‌سازی کاربران ایرانی در فضای مجازی، در سال‌های اخیر برخی شبکه‌های اجتماعی همچون فیس‌بوک و تلگرام از سوی مراجع ذی‌ربط کشورمان فیلتر شده‌اند؛ لیکن همچنان برخی از کاربران به‌انحاء مختلف و استفاده از ابزارهایی مانند فیلتر شکن به استفاده از شبکه‌های فیلتر شده می‌پردازند؛ پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر سیاست‌گذاری فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی کاربران انجام شده است.

روش: تحقیق حاضر، به روش شبه‌آزمایشی انجام شد. روش گردآوری اطلاعات، میدانی و ابزار آن پرسش‌نامه محقق‌ساخته بود. جامعه آماری پژوهش کلیه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال ساکن در منطقه ۲۲ تهران در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۴۰۲۴۵۳ بود که در مجموع بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر برای حجم نمونه انتخاب شد.

یافته‌ها: استفاده از ابزاری مانند فیلتر شکن و استفاده از سایت‌های غیراخلاقی و محتواهای نامطلوب در فضای مجازی می‌تواند بر احساس امنیت هویتی، جمعی، فرهنگی و فکری کاربران تأثیر بگذارد.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که سیاست‌گذاری فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی نه‌فقط منجر به افزایش امنیت عمومی کاربرانی شده که از فیلتر شکن استفاده نکرده‌اند، بلکه تاندازه‌ای در بخشی از کاربرانی که از فیلتر شکن استفاده کرده‌اند، نیز موجبات احساس امنیت عمومی را فراهم آورده است.

کلیدواژه‌ها: سیاست‌گذاری، شبکه‌های اجتماعی مجازی، احساس امنیت عمومی، فیلتر شدن.

دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۹

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۲۰۳-۲۲۲

شناسه دیجیتال (DOI):

[10.22034/entezam.2023.1273381.2520](https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1273381.2520)

محمدرضا رفیعی دولت‌آبادی

استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. (نویسنده مسئول) رایانامه

raf.mohamad21@gmail.com

محمد سمیعیانی

استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه:

m_samieiany@yahoo.com

مراد عباسی

استادیار گروه حقوق دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه:

abasi.mn@gmail.com

رضا دوستدار

استادیار گروه امنیت پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی فراجا، تهران، ایران. رایانامه:

rezadoustdar@gmail.com

استناد (APA): رفیعی دولت‌آبادی، محمدرضا؛ سمیعیانی، محمد؛ عباسی، مراد؛ دوستدار، رضا. (۱۴۰۲). « تأثیر سیاست‌گذاری فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی شهروندان - مورد مطالعه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ ساله منطقه ۲۲ تهران ». نشریه علمی انتظام اجتماعی، ۱۵(۲)، صص ۲۰۳-۲۲۲.
شناسه دیجیتال: [10.22034/entezam.2023.1273381.2520](https://doi.org/10.22034/entezam.2023.1273381.2520)

فناوری‌های نوین ارتباطی با وجود مزیت‌هایی که برای انسان به ارمغان آورده‌اند سبب بروز مخاطراتی نیز شده‌اند. مخاطراتی که به‌سبب ویژگی‌های خاصی که این فضا برای انسان به‌وجود آورده شکل می‌گیرند، در واقع عامل شکسته‌شدن مرزهای حقیقی بین فرهنگ‌ها است. در تقسیم‌بندی کلان، سیاست‌گذاری‌ها و تدابیری که می‌توان در مهار و کنترل شبکه‌های اجتماعی مجازی اتخاذ نمود، به دو دستهٔ ایجابی و سلبی تقسیم می‌شود. سیاست‌گذاری‌های سلبی یعنی حذف، کنترل و نظارت بر محتوا و تدابیر مربوط به احراز هویت و پالایش و به‌صورت کلی فیلترشدن.

طی سال‌های اخیر، استفاده از شبکه‌های اجتماعی توسط افراد جامعه با رشد فزاینده‌ای مواجه بوده تا آنجا که برای برخی تصوّر لحظه‌ای بدون اینترنت و عدم دسترسی به شبکه‌های اجتماعی امری ناممکن می‌نماید (نعیمی، ۱۳۹۶، ۱۲۴). تا پایان اسفندماه سال ۱۳۹۹ تعداد مشترکان اینترنت باند پهن به ۸۴ میلیون و ۱۹۶ هزار و ۸۲۸ نفر رسیده است (سازمان تنظیم مقررات رادیویی، ۱۴۰۰، ۱۸)؛ و طبق گزارش رسمی مرکز مدیریت توسعه ملی اینترنت، ایران سیزدهمین کشور استفاده‌کنندگان از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی در جهان داراست (رستگار خالد و محمدیان، ۱۳۹۲، ۵۶).

همراه با این افزایش، نقش روزافزون کاربری و حضور همه‌جانبه فضای مجازی در زندگی اجتماعی، پرسش‌های بنیادی زیادی از جمله دربارهٔ تأثیرات اجتماعی و سیاسی فضای مجازی و فناوری‌های مرتبط با آن به‌وجود آمده است (خانیکی و همکاران، ۱۳۹۶). از آن زمان تاکنون سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی از جمله چالش‌های مهم سیاست‌گذاری کشورها در حوزه فضای مجازی، از جمله ایران بوده است (بصیریان جهرمی و خانیکی، ۱۳۹۳). به‌دلیل برخی کژکارکردی‌ها، وقوع جرائم و ناهنجاری‌های مختلف، تشکیل کمپین‌های اعتراضی و اغتشاشات و همچنین تأثیرات مخرب و سوئی که استفاده نامناسب از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر شئون مختلف جامعه دارد؛

نتایج تحقیقات، آینده مطلوبی برای فضای مجازی ایران در سال‌های پیش‌رو ترسیم نمی‌کنند (مولایی و همکاران، ۱۳۹۶). بر این اساس در بسیاری از کشورها، نهادهایی برای نظارت مستمر بر فضای مجازی تشکیل شده و سیاست‌گذاری فیلترشدن هدفمند سایت‌ها، وبلاگ‌ها و پیام‌های مبادله‌شده انجام می‌گیرد (مجبی، ۱۳۸۵، ۱۶؛ سعد، ۱۳۹۵، ۱۴) و فیلترشدن در آشکال و سطوح مختلفی صورت می‌گیرد.

در حال حاضر، ایران یکی از حامیان اصلی سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی مجازی در دنیاست (بصیریان جهرمی، ۱۳۹۳، ۶۱)؛ این در حالی است که از نظر تعداد و میزان محدودیت‌های اینترنتی هم کشور ما، جایگاه دوم جهان در سال گذشته میلادی را به خودش اختصاص داده است. مدتی پیش وبسایت معتبر سرفشارک گزارشی آماری دربارهٔ میزان مسدودسازی‌های اینترنتی در سال گذشته میلادی منتشر کرد که نشان می‌داد ایران با یازده مورد محدودیت اینترنتی جدید در این سال، در رتبهٔ دوم جهان از نظر بیشترین تعداد این محدودیت‌ها قرار گرفته است.^۱ کاربران ایرانی در استفاده از امکاناتی مانند وب‌نوئسی و فعالیت در رسانه‌های اجتماعی مجازی، از فیلترینگ و قوانین اینترنتی تعیین‌شده، کمتر تبعیت می‌کنند (کوثری، ۱۳۸۶؛ بصیریان جهرمی، ۱۳۹۳، ۶۵).

باگذشت بیش از یک سال از سیاست‌گذاری فیلترشدن و ایجاد محدودیت برای برخی شبکه‌های اجتماعی همچون تلگرام و سپری شدن چندین سال جلوگیری از دسترسی آزاد به توئیتر، فیس‌بوک و سایر شبکه‌های اجتماعی مجازی برون‌مرزی؛ تحقیق حاضر درصدد پاسخ به این سؤال اساسی است که سیاست‌گذاری فیلترشدن بر احساس امنیت عمومی کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی (در منطقهٔ ۲۲ تهران بزرگ) چه تأثیری دارد؟

پیشینه و مبانی نظری

یافته‌های شعبان‌نیا منصور و همکاران (۱۴۰۰) نشان داد که بین رویکردهای سنتی، جدید یا غیرحقوقی و حقوقی بر مبنای فیلترشدن و اصلاح ساختار فنی اینترنت با کاهش بحران و تهدیدهای اجتماعی رابطه وجود دارد. جعفری و صباحی گراغانی (۱۴۰۰) به این نتیجه رسیدند که آزادی اطلاعات که در ایران با دو مانع فرهنگی و قانونی مواجه است، می‌تواند به‌طور مستقیم و غیرمستقیم از سیاست‌های فیلترشدن در ایران تأثیر بگیرد. بر اساس نتایج تحقیقات زرگر (۱۳۹۸) مشخص شد که استفاده از اینترنت بر امنیت عمومی جامعه آماری تأثیری نداشته است لیکن نحوه استفاده، زمان استفاده و استفاده از فیلترشکن بر امنیت عمومی تأثیر منفی دارد. ندیری و بخشایش (۱۳۹۷) به این نتیجه رسید که شبکه‌های اجتماعی مجازی ماهیت دوجوهی دارند؛ یعنی در عین حال که ابزاری مؤثر در جهت ایجاد هم‌نوایی هویتی، تقویت هویت ملی، ترویج فرهنگ و ارزش‌های اسلامی - ایرانی و تقویت همبستگی اجتماعی هستند، به دلیل فقدان سیاست‌گذاری منسجم و هدفمند، باعث به هم ریختن نظم هویتی، شکاف و جعل هویت (بحران هویت)، تغییر نظام فکری و اندیشه‌ای کاربران و... گردیده و هم‌اکنون به یکی از ابزارهای مهم تهدید امنیت اجتماعی جمهوری اسلامی ایران تبدیل شده‌اند. حسینی کیا (۱۳۹۷) بین مدت‌زمان عضویت در شبکه تلگرام و میزان مشارکت کاربران در شبکه تلگرام با میزان احساس ناامنی افراد رابطه معناداری در سطح اطمینان ۹۵ درصد وجود دارد. نعیمی (۱۳۹۶) در پژوهشی متوجه شد که میزان برخورداری جوانان از احساس امنیت اجتماعی (۲/۹۵ از ۵) کمتر از حد متوسط بوده و کسانی که از فیلترشکن و شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده کرده‌اند، میزان احساس امنیت پایین‌تری را درک می‌نمایند. جاوید و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند که عوامل به‌وجود آمدن ناامنی و فرهنگ مصرف‌کنندگی، استفاده نادرست و غیر آموزشی از این شبکه‌هاست. خانیکی و همکاران (۱۳۹۶) در تحلیل وضعیت شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایران با رویکرد حوزه عمومی هابرماس^۱

مورد مطالعه چند گروه فیس‌بوکی) دریافتند که کاربران با پیگیری مسائل مطرح‌شده در شبکه‌های مجازی در پیوند با دنیای اجتماعی خود، می‌توانند نقش فعال‌تری در حوزه عمومی داشته باشند. بابازاده مقدم و اسدی (۱۳۹۶) در مقاله خود سعی کرده‌اند با توجه به اهمیت پالایش پایگاه‌های اطلاع‌رسانی اینترنتی، اصولی برای پالایش صحیح و قانونمند این رسانه‌های نوین ارائه کنند. سعد (۱۳۹۵) نیز در نتایج تحقیق خود دریافت که محدودیت و سیاست‌گذاری فیلترشدن حداقلی شبکه‌های مجازی، بیشترین تأثیر را بر امنیت دارد و آسیب‌ها را کمتر می‌کند. حاجیانی و محمدزاده (۱۳۹۴) دریافتند که بین میزان استفاده از اینترنت و بُعد شناختی هویت ملی کاربر آن، همبستگی مثبتی وجود دارد. ایزدی‌فرد و حسین‌نژاد (۱۳۹۴) در بررسی فقهی امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی بر این باورند که با توجه به حجم وسیعی از منکرات در فضای مجازی که دایره شمولیت آن به مراتب بیشتر از نوع سنتی آن است، لازم است به فریضه امر به معروف در آن اهمیت زیادی داده شود. زندوانیان و همکاران (۱۳۹۲) متوجه شدند که استفاده از فضای مجازی در ابعاد خانوادگی، تحصیلی، سازگاری، اعتقادی - عبادی و روانی دانش‌آموزان تأثیر منفی دارد.

سابرامانیاسواما و همکارانش^۱ (۲۰۱۵) پس از توضیحات فراوان در خصوص سیاست‌گذاری فیلترشدن و انواع آن، به مقایسه این سیاست‌گذاری در کشورهای مختلف پرداخته‌اند. وانیتی و همکاران^۲ (۲۰۱۱) در تحقیقی بر روی سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی متوجه شدند که کاربران با حفظ حریم خصوصی خود، به فیلترشدن خود می‌پرداختند و بر این باور بودند که نباید کس دیگری به حریم خصوصی آن‌ها وارد شود. همانند وانیتی و همکاران، ویفانگ^۳ و همکاران (۲۰۱۱) نیز بر این باور بودند که باید سعی در بهینه‌سازی سیاست‌گذاری فیلترشدن‌های شخصی اقدام کرد و نه دولتی، چراکه در این موقع احساس رضایت و امنیت بیشتر است. وانیتی و همکاران (۲۰۱۳) با

1. Subramaniaswamy et al.

2. Vanetti et al.

3. Weifeng et al.

مطالعه بر روی سیاست‌گذاری فیلترشدن دریافتند که بسیاری از فیلتر شدن‌ها به‌طور ناخواسته و از سوی خود کاربران انجام می‌گیرد و به این صورت احساس بهتری از سوی کاربران وجود دارد. سابرامانیاسواما و همکاران (۲۰۱۵) که بر روی سامانه‌های فلیترکننده پیام‌های شبکه‌های اجتماعی تحقیق می‌کردند، دریافتند که این سامانه‌ها بدون احترام و دعوت از کاربران برای سیاست‌گذاری فیلترشدن کمتر موفق خواهند بود. در این صورت است که رضایت و امنیت کاربران بیشتر جلب خواهد شد.

بررسی سوابق پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌ها در خصوص آسیب‌های فضای مجازی، تقویت ارتباطات منطقی و عاطفی در خانواده و جایگزین کردن تفریح‌های سالم، درگیر کردن افراد در فعالیت‌ها و برنامه‌های مثبت بوده است؛ و در خصوص تأثیر سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی شهروندان، تاکنون پژوهشی صورت نگرفته است.

سیاست‌گذاری: در مورد سیاست‌گذاری که به تعبیر برخی اصطلاح چندوجهی است، تعاریف چنان زیاد است که نمی‌توان به تعریف جامع‌ومانع رسید؛ بنابراین، هر اندیشمندی با توجه به دیدگاه خودش آن را تعریف کرده است. نمونه‌های زیر گواه آن است: «علم دولت در عمل»؛ «هر آنچه حکومتی انتخاب می‌کند تا انجام دهد، یا انجام ندهد»؛ «اصول راهنمای کارهای دولت» و «مجموعه‌ای از تصمیمات بازیگران عالم سیاست در چارچوب قانون» (قلی‌پور، ۱۳۸۷، ۹۷)، «مجموعه اقدامات هدف‌مدار بازیگران در برخورد با مشکل عمومی» و «ترکیبی از علم، مهارت، هنر» (اشتریان و امامی میبیدی، ۱۳۸۶، ۲۷)، «تصمیم و فرایند»؛ «سلسله ارزش‌های حامی اقدامات دولت»؛ «شاخص بایدها و نبایدها در جامعه»؛ «مجموعه‌ای از عملیات آگاهانه سازمان‌های عمومی هدف‌دار» و «مجموعه تصمیمات سه قوه» (الوانی و شریف‌زاده، ۱۳۹۰، ۲)، «پدیده‌ای است در قالب یک برنامه عمل دولتی»، «فرایند واسطه‌گری

اجتماعی هدفدار» (مولر^۱، ۱۳۷۸، ۳۰)، «اراده حکومت در عمل» (وحید، ۱۳۸۳، ۱۶).

منظور از سیاست‌گذاری در این تحقیق، مجموعه‌ای از اقدامات برای اعمال سانسور، محدودیت و نظارت سازمان‌یافته و هدفدار بر دسترسی به محتوای وبگاه‌ها و استفاده از خدمات اینترنتی برای کاربران ایرانی است که توسط دولت صورت می‌پذیرد.

احساس امنیّت عمومی: احساس امنیّت عمومی بر (حس یا برداشت ذهنی) فراغت جمعی از تهدیدی که عامل غیرقانونی دولت یا دستگاه یا فرد و یا گروهی که در تمام یا قسمتی از جامعه به‌وجود آورده است، تأکید می‌ورزد. امنیّت عمومی، به توانایی جامعه برای حفظ ویژگی‌های اساسی خود در برابر شرایط متحول و تهدیدات واقعی یا احتمالی مربوط می‌شود (نویدنیا، ۱۳۸۵، ۶).

فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی

فیلتر شدن: واژه «فیلتر شدن»^۲ که در فارسی به معانی مانند «صافی» یا «پالایه» نیز ترجمه‌شده (دهخدا، ۱۳۹۵)، امروزه در علوم مختلف از قبیل شیمی، مهندسی، عکاسی و حتی موسیقی هم به‌کار می‌رود. فرایند اجرای این‌گونه پالایه را «پالایش محتوا» یا «سیاست‌گذاری فیلتر شدن»^۳ می‌گویند. از نظر اصطلاحی در فضای مجازی عبارت است از: به‌کار گرفتن سازوکاری جهت ممانعت از دسترسی مردم عادی به بخش‌هایی از اینترنت که دولت‌ها به هر دلیل نسبت به آن‌ها حساسیت دارند (رحمتی و شهریاری، ۱۳۹۷، ۹). فیلتر کردن ممکن است توسط افراد مختلف، از قبیل والدین نسبت به فرزندان، یا رئیس یک اداره نسبت به کارمندان، انجام شود ولی در پژوهش حاضر، مقصود از سیاست‌گذاری فیلتر شدن، آن دسته از اقداماتی است که عمدتاً توسط نهادها یا سازمان‌های رسمی (دولت) جهت ممانعت از دسترسی کاربران به محتوای

1. Muller
2. Filter
3. Filtering

ارائه‌شده در برخی از پایگاه‌های اینترنتی اعمال می‌گردد؛ لذا سیاست‌گذاری فیلترشدن را نوعی اقدام یا سیاست سلبی، در سطح حاکمیت‌های ملی در جهت سالم‌سازی فضای مجازی، نیز خوانده‌اند که تعیین سطح، مصادیق و سیاست‌های آن با حکومت‌هاست (بصیریان جهرمی و خانیکی، ۱۳۹۳).

فیلترشدن یا سیاست‌گذاری فیلترشدن اینترنتی عبارت است از: محدودیت و نظارت ساختاریافته و هدفمند بر دسترسی کاربران اینترنت به وب‌گاه‌ها و خدمات اینترنتی که از دیدگاه متولیان فرهنگی و سیاسی هر کشور برای مصرف عموم مناسب نیست. اعمال فیلتر به‌وسیلهٔ ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی انجام می‌شود ولی تعیین سطح، مصادیق و سیاست‌گذاری‌های فیلترشدن با حکومت‌هاست (محبی، ۱۳۸۵، ۱۶).

ایجاد محدودیت در فضای مجازی در دیدگاه کلان، مُلهم از نوع نگاهی است که به فضای مجازی وجود دارد. بر همین اساس، نگاه‌های مختلفی در خصوص فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی وجود دارد. نگاه نخست، با عنوان «ارتباطات و شبکه‌های ارتباطی» است که ارتباط، به‌عنوان نخستین نیاز هر نظام (لنسکی و لنسکی، ۱۳۶۹، ۴۶) در هر سطح، بنا بر اتفاق نظر علمای ارتباطات یک فرایند و به قول ماکس وبر^۱ شکل خاصی از کنش متقابل اجتماعی است. در این دیدگاه، شبکه‌ها ویژگی‌های مهمی دارند از قبیل انتقالی بودن، همه‌جانبه بودن. شبکه‌های مجازی اجتماعی نه فقط قادر به ایجاد مکانی برای تسهیل ارتباطات بین افراد با افراد و گروه‌های مختلف هستند که هم‌زمان می‌توانند کارکردهای آموزشی، تفریحی، اقتصادی، سیاسی و... را نیز به همراه داشته باشند. برخی نظریه‌پردازان به اهمیت شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان وسیله‌ای برای بیان دیدگاه و گفتمان خود در مورد مسائل مختلف و حتی مشارکت اجتماعی افراد زیادی در سرتاسر جهان استفاده می‌کنند. برخی دیگر از نظریه‌ها به (خطرها) مزیت‌های شبکه‌های اجتماعی در امکان انتقال سریع اطلاعات، به‌عنوان کلیدی‌ترین عنصر امنیت، یاد کرده‌اند. برخی نظریه‌پردازان به اهمیت شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان وسیله‌ای برای بیان دیدگاه و گفتمان

1. Max Weber

خود در مورد مسائل مختلف و حتی مشارکت اجتماعی افراد زیادی در سرتاسر جهان استفاده می‌کنند. گروهی دیگر از نظریه‌ها مانند «هابرماس» شبکه‌های اجتماعی مجازی و اینترنت را به‌مثابه حوزه عمومی می‌بینند. (هابرماس، ۱۳۸۲، ۳۰). در این بین، برخی دیگر از اندیشمندان و علمای ارتباطی بر این اعتقادند که اقبال از شبکه‌های اجتماعی مجازی به سبب یا محصول دورافتادگی انسان‌ها از یکدیگر است.

در رویکردی جامعه‌شناسانه به فضای مجازی به‌عنوان یک فناوری، می‌توان آن را از منظر مکاتب مختلف مدرن، نمادین تفسیری و پست‌مدرن تفسیر کرد: ۱. دیدگاه مدرن: در نظریه مدرن، مطالعه فناوری بر شناخت گونه‌های فناوری و توصیف آن‌ها استوار بوده و تحلیل‌های مدرنیستی از فناوری‌ها عمدتاً مبتنی بر گونه‌شناسی و طبقه‌بندی است؛ ۲. دیدگاه نمادین - تفسیری: این رویکرد ساخت اجتماعی فناوری نامیده می‌شود. این نگاه در انتقاد به دیدگاه نظریه‌پردازان مدرنیست که معتقد به مدل‌های نوآوری خطی هستند، پدید آمده است. مبنای نمادین تفسیری‌ها، پرداختن به اثرات هنجارهای فرهنگی و روابط اجتماعی است. در این دیدگاه، فناوری‌ها فقط به‌عنوان کاربردهای محض یافته‌های علمی محسوب نمی‌شوند، بلکه اساس و پایه سازه‌های ذهنی تلقی می‌شوند. آن‌ها بر این باورند که جنبه‌های اجتماعی و فناورانه باهم مرتبط هستند و یکدیگر را شکل می‌دهند. در دیدگاه نمادین تفسیری، همان‌طور که جامعه بر فناوری تأثیر می‌گذارد، فناوری نیز بر جامعه اثرگذار است و تأکید آن‌ها بیشتر بر تأثیر جامعه بر فناوری است (هچ، ۱، ۱۳۹۰، ۵۹)؛ و ۳. دیدگاه پست‌مدرن: نظریه‌پردازان پست‌مدرن در مقابل نمادین - تفسیری‌ها بیشتر به اثرات فناوری بر جامعه متمرکز شده و فناوری‌های جدید را محملی برای دیدگاه خود قرار داده‌اند. آن‌ها فناوری‌های نوین را فناوری‌هایی با سه مشخصه احتمالی، مستمر و انتزاعی می‌دانند؛ بنابراین پست‌مدرن، فناوری را منشأ تغییرات بنیادی در جامعه می‌داند؛ به عبارت دیگر، باوجود فناوری رایانه،

اطلاعات کامل در اختیار قرار می‌گیرد و به‌جای کسب اطلاعات بیشتر، نحوه تنظیم داده‌ها به شیوه‌های جدید مزیت دارد (همان، ۶۱).

در میان تمامی این دیدگاه‌ها و نظریه‌های پیش‌گفته، یک رویکرد قوی، دیدگاهی است که شبکه‌های اجتماعی مجازی را با رویکرد تهدیدمحور و فرصت‌محور می‌بیند. برخی دیگر از نگاه‌ها در همین خصوص که نگاه سوم بوده و مقام معظم رهبری آن را ارائه کرده، آن است که ایشان فرمودند: «فضای مجازی هم فرصت است هم تهدید و تهدید آن به‌قدری قوی است که می‌تواند فضای مجازی را به قتلگاه جوانان تبدیل کند و فرصت آن‌هم به‌قدری مؤثر است که می‌تواند یک‌کلام حرف ما را به گوش دنیا برساند».

آنچه در این مقاله به‌عنوان رویکرد نظری انتخاب‌شده، همان رویکرد تهدیدمحور و فرصت‌محور به‌طور هم‌زمان است. در این خصوص که فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی درنهایت برای کل جامعه و امنیت عمومی، خوب است یا بد، نظرات متفاوتی وجود دارد. آن‌هایی که عقیده دارند، ابزارهای اینترنتی تأثیر نامطلوبی دارند، بر این باورند که یکی از مهم‌ترین تأثیرات اینترنت بر امنیت و احساس امنیت کاربران با صدمه زدن به شبکه‌های اجتماعی واقعی، خانواده‌ها، اخلاق اجتماعی و... است. گسترش نوع جدیدی از فردگرایی افراطی، انزوای اجتماعی، متلاشی‌کردن خانواده‌ها و دوستان، تجاوز به حریم‌های خصوصی، گسترش انحرافات جنسی و پورنوگرافی از آن جمله‌اند.

به‌رحال این مقاله بر این باور است که با توجه به یافته‌های مختلف و به‌سبب تهدیدمحور بودن بخشی از محتواهای شبکه‌های اجتماعی، باید همانند بسیاری از کشورها به فیلترکردن محتوای برخی شبکه‌های اجتماعی با هدف حفظ احساس امنیت عمومی کاربران پرداخت. بر این اساس فیلترکردن شبکه‌های اجتماعی به این منظور انجام می‌گیرد که احساس امنیت عمومی کاربران - که خود چهار مؤلفه اصلی احساس امنیت هویتی، احساس امنیت فرهنگی، احساس امنیت اجتماعی و احساس امنیت فکری داشت - بیشتر در امان باشد و کاربران فضای مجازی با خیال و ذهن امن‌تری به کاربری فضای

مجازی مشغول شوند. باتوجه به این موضوع و نیز نظریه‌هایی که در بالا آمدند، مدل نظری و فرضیه‌های تحقیق در زیر آمده است.

سیاست‌گذاری فیلترشدن در کشورهای مختلف و ایران

کشورها به لحاظ سیاست‌گذاری فیلترشدن باهم متفاوت‌اند. در آمریکا سیاست‌گذاری فیلترشدن به معنایی که ما می‌شناسیم فیلترگذاری وجود ندارد. بر اساس قانون ریستریک^۱ «که به وزارت بازرگانی حق می‌دهد فناوری‌های خارجی را بررسی کند و آن‌ها را در ایالات‌متحده ممنوع نموده یا فروش آن‌ها را مجبور کند» جو بایدن، رئیس‌جمهور ایالات‌متحده آمریکا، در نوامبر سال ۲۰۲۲ قانون ممنوعیت تیک‌تاک را تأیید کرد. اکنون آینده تیک‌تاک در ایالات‌متحده آمریکا بیش از هر زمانی در حاله‌ای از ابهام فرو رفته است. تعداد زیادی از سناتورهای جمهوری خواه اخیراً استفاده از تیک‌تاک را برای کارمندان ایالتی در دستگاه‌های دولتی در ایالت‌های مختلف ممنوع کردند. از ماه دسامبر سال ۲۰۲۲ تا به امروز، تیک‌تاک تقریباً در نیمی از ایالات آمریکا از جمله فلوریدا، داکوتای جنوبی، کارولینای شمالی، مریلند، تگزاس، اوکلاهاما، تنسی، نبراسکا، یوتا، آلاباما، آیووا، داکوتای شمالی، آیداهو، جورجیا، نیوهامپشایر، کانزاس، نیوجرسی و اوهایو ممنوع شده است.^۲

فیلترشدن در چین بسیار قوی و فعال است. در کشور عربستان بسیاری سایت‌ها با موضوعاتی مانند مذهب، پزشکی، جوک‌ها، فیلم و موسیقی، مواد مخدر، ساختن بمب، مشروبات الکلی، قمار، توهین به دین اسلام و یا در تضاد با قوانین عربستان باشند، فیلتر می‌شوند. در کمتر از یک دهه، اینترنت در اروپا از محیطی تقریباً بی‌قیدوبند به محیطی تبدیل شد که در آن سیاست‌گذاری فیلترشدن در بسیاری از کشورها، به‌ویژه در سطح اتحادیه اروپا (EU)، هنجار است و نه استثناء. سیاست‌گذاری فیلترشدن در این قاره در شکل‌های مختلف انجام می‌شود، از جمله دستور دولت مبنی بر حذف محتوای غیرقانونی در وبسایت‌ها تا مسدود کردن محتوای غیرقانونی که در خارج از کشور میزبانی

1. Restrict

۲. خبرگزاری مهر، ۴ بهمن ۱۴۰۲

می‌شوند. پارلمان اروپا به تبعیت از کمیسیون و شورای اروپا و با ادعای نگرانی از دسترسی غیرمجاز به داده‌های کاربران این قاره، استفاده از تیک‌تاک را در تلفن همراه کارکنان این نهاد ممنوع اعلام کرد. دو نهاد سیاست‌گذار دیگر اروپا نیز هفته گذشته استفاده کارکنان خود از اپلیکیشن ویدئو کوتاه تیک‌تاک را به دلیل نگرانی از ارتباط و نحوه تعامل این رسانه اجتماعی با دولت چین ممنوع کرده بودند^۱. ایران نیز همان‌گونه که گفته شد، از حامیان اصلی سیاست‌گذاری فیلتر شدن شبکه‌های اجتماعی مجازی در دنیا است. با این وصف، تحقیقات اندکی در خصوص رابطه میان سیاست‌گذاری فیلتر شدن‌ها و احساس امنیت کاربران در دنیا انجام گرفته است. کاستلز به سه مدل از سیاست‌های رسانه‌ای متمایز اینترنتی در کشورهای ایالات متحده آمریکا، چین و روسیه اشاره می‌کند که در جدول زیر به اختصار آورده شده است (کاستلز^۲، ۲۰۰۹، ۵۲۳-۴۸۳).

جدول ۱. سیاست‌های رسانه‌ای حاکم بر اینترنت در سه کشور ایالات متحده آمریکا، روسیه و چین

کشورها و سیاست‌ها	سیاست‌های کلی	قوانین مصوب و در دست بررسی
ایالات متحده آمریکا (پروپاگاندای دولت در سرزمین آزادی)	مبتنی بر اصول به‌ظاهر لیبرال یا آزادی‌خواه	قانون توقف سرقت آنلاین (سوپا) لایحه پیشگیری از تهدیدات واقعی اینترنتی علیه خلاقیت اقتصادی و سرقت از مالکیت معنوی (پیپا) قانون ریستریک برای فیلتر کردن تیک‌تاک
اتحادیه اروپا	مبتنی بر خدمات دیجیتالی	ممنوعیت استفاده از تیک‌تاک (بر اساس قانون خدمات دیجیتالی اتحادیه اروپا)
روسیه (خودسانسوری)	مبتنی بر سیاست‌های نظارتی و مالکیت بر زیرساخت شبکه	«سیستم فعالیت‌های تحقیقاتی مؤثر» که در زبان روسی سَرم (sorm) گفته می‌شود، تصویب قوانین (sorm1) و (sorm2) که پایش و کنترل فعالیت‌های ارتباطی را برای سازمان امنیت داخلی مجاز می‌داند.
چین (مسلط شدن بر اینترنت)	مبتنی بر پیچیده‌تر شدن سیستم‌های انسداد شبکه در جهان	نظارت آبخار گونه (تحمیل خودسانسوری در همه سطوح) و طرح سپر طلایی یا دیوار آتشین بزرگ

۳. خبرگزاری برنا، ۱۲ اسفند ۱۴۰۱

کلید سیاست‌گذاری فیلترشدن اینترنت در ایران، از خرداد سال ۱۳۸۰ زده شد. در این اقدام، موضوع پالایش اینترنت به‌منظور صیانت از امنیت سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و جلوگیری از جنبه‌ها و پیامدهای منفی شبکه‌های اطلاع‌رسانی مورد توجه قرار گرفته بود (سراب‌پور، ۱۳۹۳).

روش

تحقیق حاضر با روش شبه‌آزمایشی^۱ در منطقه ۲۲ تهران به‌دلیل قدمت نه‌چندان زیاد و بافت جدید بسیاری از محلات آن انجام شد. جامعه آماری، کلیه شهروندان ۱۸ تا ۶۵ سال ساکن در منطقه ۲۲ شهری کلان‌شهر تهران به تعداد ۴۰۲۴۵۳ نفر بودند که در مجموع بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه تحقیق ۳۸۴ نفر به‌دست آمد. روش گردآوری اطلاعات، میدانی و ابزار آن، پرسش‌نامه محقق ساخته بود که در کل مشتمل بر ۳۹ گویه در قالب چهار مؤلفه - امنیت هویتی با ۱۰ گویه، امنیت فرهنگی با هشت گویه، امنیت فکری با ۱۰ گویه و امنیت جمعی با هشت گویه و سه گویه نیز برای میزان فعالیت در فضای مجازی طراحی شد - بود. روایی پرسش‌نامه از طریق روایی صوری و محتوایی و پرس‌وجو از ۱۵ نفر از خبرگان تأیید شد. به این صورت که ایرادت وارده از سوی خبرگان را بر گویه‌ها را چه در شکل و چه در محتوا در مرحله اول اصلاح کرده، دوباره برای آن‌ها ارسال گردید و پس از تأیید اصلاحات نهایی، روایی آن تأیید گردید. سنجش پایایی پرسش‌نامه نیز با آزمون ضریب آلفای کرونباخ انجام گرفت که مقدار آن برای متغیر وابسته ($a > 0.89$) و برای متغیر مستقل ($a > 0.80$) به‌دست آمد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از نرم‌افزار آماری spss22 استفاده شد؛ برای توصیف داده‌ها از میانگین و انحراف معیار و آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون T دو گروه مستقل استفاده شد.

1. Quasi-experimental

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی

جدول ۲. یافته‌های توصیفی

سن	جنسیت	تحصیلات	تأهل	شغل	استفاده	وسیله	شبکه اجتماعی
بالاترین ۶۸	زنان ۵۰/۵	زیردیپلم ۱۴/۸	مجرد ۲۱/۴	شاغل ۱۲/۴	از ۱۰/۹	تلفن همراه ۹۰/۹	تلگرام ۳۷/۸
کمترین ۱۸	مردان ۴۹/۵	دیپلم ۲۳/۷	متاهل ۷۶/۸	بیکار ۱۷/۴	تا ۲	کامپیوتر ۶/۲	اینستاگرام ۲۰/۳
میانگین ۳۸		فوق دیپلم ۱۳	بدون همسر ۱/۸	محصل ۱۷/۴	تا ۳	لپ‌تاپ ۲/۹	واتساپ ۱۹/۳
		لیسانس ۴۲/۲		دانشجو ۱۹/۲	تا ۴		تویتر ۷/۰
		فوق لیسانس و بالاتر ۶/۲		طلبه ۰/۵	بیشتر از ۴		سروش ۳/۴
				سرباز ۰/۳			اینا ۳/۶
				خانه‌دار ۱۷/۶			ایمو ۲/۳
				جستجوی کار ۱۷/۶			تانگو ۳/۱
				بدون کار ۳/۴			غیره ۲/۶
							اسکایپ ۲/۰

میانگین چهار شاخص اثرگذار بر احساس امنیت عمومی به ترتیب در جدول شماره (۳) آمده است. بر اساس جدول یادشده، می‌توان دریافت که بالاترین تأثیر را در مؤلفه‌های چهارگانه به ترتیب امنیت هویتی با ۳/۵۹ با گویه احساس می‌کنم انسان باارزشی هستم؛ امنیت فرهنگی با ۳/۳۵ «رواج مدها و الگوهای غربی، فرهنگ اسلامی - ایرانی ما را به خطر انداخته است»؛ امنیت فکری با ۳/۶۹ و گویه «من احساس پریشانی فکری نمی‌کنم» و بالاخره امنیت جمعی با گویه «آدم‌ها باید احساس تعهد و وفاداری به جمع و جامعه داشته باشند» را به خود اختصاص دادند. در این بین امنیت هویتی، فکری، فرهنگی و جمعی به ترتیب بالاترین میانگین را به دست آوردند.

یافته‌های استنباطی

در این پژوهش باتوجه‌به هدف اصلی تحقیق «بررسی تأثیر سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی افراد ساکن منطقه ۲۲ تهران» تعداد چهار هدف فرعی طراحی و بر مبنای اهداف مطرح‌شده؛ به بررسی چگونگی توزیع داده‌ها از منظر نرمال بودن از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف استفاده شد که نتایج آن در جدول آمده است.

جدول ۳. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای توزیع داده‌ها

ردیف	متغیرها	مقدار	سطح معنی‌داری
۱	امنیت هویتی	۱/۹۲۹	۰/۰۶۲
۲	امنیت فرهنگی	۱/۲۰۸	۰/۰۹۶
۳	امنیت فکری	۱/۶۱۲	۰/۰۹۱
۴	امنیت جمعی	۱/۹۱۱	۰/۱۶۷

بر مبنای اطلاعات موجود در جدول شماره (۳) مشخص گردید که همه متغیرهای مورد مطالعه (امنیت هویتی، امنیت فرهنگی، امنیت فکری و امنیت جمعی) دارای توزیع نرمال می‌باشند، زیرا مقدار آن‌ها بیشتر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ می‌باشد؛ بنابراین، از فن‌ها و تکنیک‌های موجود در آمار پارامتریک، از آزمون t استفاده شد. در جدول شماره (۴) کلیه ۳۶ گویه مربوط به متغیرهای مورد مطالعه آمده است.

جدول ۴. گویه‌های متغیرهای مورد مطالعه

تعداد گویه‌ها	ابعاد گویه‌ها
۱۰	احساس می‌کنم انسان بارزشی هستم
	هدف‌های من در زندگی مشخص است
	احساس می‌کنم می‌توانم در مدیریت خوب امور روی خودم حساب کنم
	در بیشتر اوقات احساس بی‌مصرفی و پوچی می‌کنم
	کارم را به بهترین وجه انجام می‌دهم
	به‌طور کلی، از خودم راضی هستم
	من خودم را با تمام خصوصیاتم دوست دارم
	احساس می‌کنم چیز زیادی ندارم که به آن‌ها افتخار کنم
	من به اسم و شهرت (فامیل) خودم افتخار می‌کنم

	این باورها و ارزش‌های من است که به زندگی من معنا بخشیده است	
	رواج مدها و الگوهای غربی، فرهنگ اسلامی - ایرانی ما را به خطر انداخته است	
	در حال حاضر دل‌بستگی زیادی به مظاهر غرب در میان جوانان مشاهده می‌شود	
	کاهش تفاهم بین والدین و فرزندان خطری جدی برای فروپاشی خانواده است	
	امروزه جوانان کمتر گرایش به ارزش‌های اصیل دینی و مذهبی دارند	
۸	من به اعیاد ملی - مذهبی و رسوم متداول جامعه اهمیت می‌دهم	توانم
	من به زبان فارسی علاقه دارم و در صحبت‌هایم از لغات بیگانه استفاده نمی‌کنم	
	دفاع از تاریخ و تمدن اسلامی - ایرانی وظیفه ملی و میهنی هر شهروند ایرانی است	
	آثار باستانی کشور (تخت جمشید، ارگ کریم‌خان و حمام گنجعلی خان و ...) و آثار ادبی از جمله دیوان حافظ، سعدی و ... از افتخارهای ملی ماست.	
	من احساس پریشانی فکری نمی‌کنم	
	در جامعه ما افراد به راحتی افکار و عقایدشان را بیان می‌کنند.	
	شرایط جامعه طوری است که من به ندرت می‌توانم در کارهایم تمرکز داشته باشم	
	من در ابراز افکار و عقایدم احساس نگرانی می‌کنم	
۱۰	فضای مناسب جامعه باعث شده است که من هیچ دغدغه فکری نداشته باشم	
	من احساس امنیت خاطر نمی‌کنم	
	نمی‌توانم با آسایش خیال در مورد آینده برنامه‌ریزی کنم	
	مخالفان، حق اظهار نظر در جامعه را ندارند	
	در جامعه ما افراد از آزادی مذهب و اعتقاد برخوردارند	
	همه افراد اعم از موافق و مخالف از آزادی قلم و بیان برخوردارند	
	آدم‌ها باید احساس تعهد و وفاداری به جمع و جامعه داشته باشند	
	در جامعه هر کس باید به فکر خودش باشد و سرنوشت سایر مردم برایش مهم نباشد	
	الآن وضع طوری شده که آدم نباید به غیر از خودش به کسی فکر کند	
۸	من تمایل زیادی به مشارکت در انجمن‌های صنفی یا علمی، دستجات محلی دارم	توانم
	در جامعه ما شرکت در هرگونه جلسه سخنرانی بدون دلپره و نگرانی امکان‌پذیر است	
	امروزه شرایط آرام جامعه به افراد امکان می‌دهد تا به راحتی در تجمع‌های قانونی شرکت کنند	
	افراد جامعه می‌توانند با هر کسی که دوست دارند مراد داشته باشند	
	از هم‌نشینی با دوستانم لذت می‌برم	

فرضیه فرعی اول: «احساس امنیت هویتی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویانی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است».

برای شناخت تفاوت‌پذیری متغیر وابسته از متغیر استفاده یا عدم استفاده از فیلترشکن، از آزمون t دو گروه مستقل استفاده نموده که در زیر آمده است.

جدول ۵. خلاصه نتایج آزمون فرضیه اول تحقیق

گروه‌ها	تعداد میانگین	نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی‌داری	متغیر وابسته
استفاده از فیلترشکن	۱۹۲	۳/۱۸	t	۳۸۲	۸/۲۰۳	امنیت هویتی
بدون فیلترشکن	۱۹۲	۳/۷۱			۰/۰۰۰	

با توجه به داده‌های جدول شماره (۵)، مقدار t برابر با ۸/۲۰۳ و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده ($sig=۰/۰۰۰$)، فرض $H1$ تحقیق «احساس امنیت هویتی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویانی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تأیید و فرض $H0$ تحقیق «احساس امنیت هویتی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویانی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت نیست» رد می‌شود و این تفاوت در میانگین‌های به‌دست‌آمده نیز مشهود می‌باشد؛ به طوری که احساس امنیت هویتی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند ۳/۱۸ بود اما آن‌ها که از فیلترشکن استفاده نمی‌کردند، میزان امنیت هویتشان ۳/۷۱ بود.

فرضیه فرعی دوم: «احساس امنیت فرهنگی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویانی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است».

جدول ۶. خلاصه نتایج آزمون فرضیه دوم تحقیق

گروه‌ها	تعداد میانگین	نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی‌داری	متغیر وابسته
استفاده از فیلترشکن	۱۹۲	۳/۱۷	t	۳۸۲	۹/۵۳۳	امنیت فرهنگی
بدون فیلترشکن	۱۹۲	۳/۸۱			۰/۰۰۰	

با توجه به داده‌های جدول شماره (۶)، مقدار t برابر با $۹/۵۳۳$ و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده ($sig=۰/۰۰۰$)، فرض $H1$ تحقیق «احساس امنیت فرهنگی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تأیید و فرض $H0$ تحقیق «احساس امنیت فرهنگی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت نیست» رد می‌شود و این تفاوت در میانگین‌های به‌دست‌آمده نیز مشهود می‌باشد؛ به‌طوری‌که امنیت فرهنگی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند $۳/۱۷$ بود اما میزان امنیت فرهنگی آن‌ها که از فیلترشکن استفاده نمی‌کردند $۳/۸۱$ بود.

فرضیه فرعی سوم: «احساس امنیت فکری افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است».

جدول ۷. خلاصه نتایج آزمون فرضیه سوم تحقیق

گروه‌ها	تعداد میانگین نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی‌داری متغیر وابسته
استفاده از فیلترشکن	۱۹۲	۳۸۲	t	$۰/۰۰۰$
بدون فیلترشکن	۱۹۲			امنیت فکری

با توجه به داده‌های جدول شماره (۷)، مقدار t برابر با $۸/۵۱۸$ و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده ($sig=۰/۰۰۰$)، فرض $H1$ تحقیق «احساس امنیت فکری افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تأیید و فرض $H0$ تحقیق «احساس امنیت فکری افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت نیست» رد می‌شود و این تفاوت در میانگین‌های به‌دست‌آمده نیز مشهود می‌باشد؛ به‌طوری‌که امنیت فکری افرادی که از شبکه‌های اجتماعی

فیلترشده استفاده می‌کنند ۳/۳۰ بود اما میزان امنیت فرهنگی آن‌ها که از فیلترشکن استفاده نمی‌کردند ۳/۸۲ بود.

فرضیه فرعی چهارم: «احساس امنیت جمعی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است».

جدول ۸. خلاصه نتایج آزمون فرضیه چهارم تحقیق

گروه‌ها	تعداد میانگین نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی‌داری متغیر وابسته
استفاده از فیلترشکن	۱۹۲	۳۸۲	۹/۴۶۸	۰/۰۰۰
بدون فیلترشکن	۱۹۲	t		امنیت جمعی

با توجه به داده‌های جدول شماره (۸)، مقدار t برابر با ۹/۴۶۸ و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده ($\text{sig}=0/000$)، فرض H1 تحقیق «احساس امنیت جمعی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تأیید و فرض H0 تحقیق «احساس امنیت جمعی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت نیست» رد می‌شود و این تفاوت در میانگین‌های به‌دست‌آمده نیز مشهود است؛ به‌طوری‌که امنیت جمعی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند ۳/۰۰ بود اما میزان امنیت فرهنگی آن‌ها که از فیلترشکن استفاده نمی‌کردند ۳/۴۰ بود.

فرضیه اصلی تحقیق: «احساس امنیت عمومی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است».

جدول ۹. خلاصه نتایج آزمون فرضیه اصلی تحقیق

گروه‌ها	تعداد میانگین نام آزمون	درجه آزادی	مقدار	سطح معنی‌داری متغیر وابسته
استفاده از فیلترشکن	۱۹۲	۳۸۲	۱۰/۱۸۹	۰/۰۰۰
بدون فیلترشکن	۱۹۲	t		امنیت عمومی

با توجه به داده‌های جدول شماره (۹)، مقدار t برابر با $۱۰/۱۸۹$ و سطح معنی‌داری محاسبه‌شده ($sig=۰/۰۰۰$)، فرض $H1$ تحقیق «احساس امنیت عمومی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت است» در سطح ضریب اطمینان بیش از ۹۵ درصد تأیید و فرض $H0$ تحقیق «احساس امنیت عمومی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند با پاسخگویی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده نمی‌کنند؛ متفاوت نیست» رد می‌شود و این تفاوت در میانگین‌های به‌دست‌آمده نیز مشهود است؛ به‌طوری‌که امنیت عمومی افرادی که از شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده می‌کنند $۳/۱۷$ بود اما آن‌ها که از فیلترشکن استفاده نمی‌کردند میزان امنیت فرهنگی $۳/۶۹$ بود؛ لذا می‌توان گفت افرادی که برای استفاده از فضای مجازی و حضور در اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌کنند نسبت به افرادی که از این ابزار استفاده نمی‌نمایند؛ از احساس امنیت عمومی پایین‌تری برخوردارند.

بحث و نتیجه‌گیری

این تحقیق که باهدف بررسی تأثیر سیاست‌گذاری فیلترشدن شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی کاربران در نمونه ساکنان منطقه ۲۲ تهران به روش شبه‌آزمایشی و آزمون t انجام گرفت، بر چهار مؤلفه اساسی احساس امنیت هویتی، فرهنگی، جمعی و فکری متمرکز بود.

نتایج آزمون فرضیه فرعی اول تحقیق نشان داد کاربرانی که برای حضور در فضای مجازی و بهره‌گیری از اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌نمایند از احساس امنیت هویتی پایین‌تری نسبت به افرادی که از این‌گونه ابزار استفاده نمی‌کرده‌اند برخوردارند. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد گسترش روزافزون استفاده از فضای مجازی ضمن ایجاد تغییرات بنیادین در ساحت زندگی فردی و اجتماعی جوانان جامعه ایرانی، از طریق ایجاد اختلال در فرهنگ و هویت فردی و اجتماعی افراد را به‌صورت فزاینده‌ای زایل ساخته

است، حال و از آنجاکه بسیاری از کسانی که از فیلترشکن برای حضور در فضای مجازی استفاده می‌کنند مهم‌ترین هدفشان دستیابی به سایت‌های مسدود شده و ضد اخلاقی است از این منظر بیشتر در معرض آسیب روحی و هویتی قرار دارند چراکه بسیاری از سایت‌های مسدود شده‌ای که دارای محتوای ضد اخلاقی هستند منجر به تخریب روح و روان استفاده‌کنندگان را فراهم می‌آورند. تحقیقات مختلفی از جمله تحقیق نعیمی (۱۳۹۶) نیز نشان افرادی که از محتوای غیرمطلوب (فیلترشده) استفاده می‌نمایند از امنیت هویتی کمتری نسبت به افرادی که از ابزاری مانند فیلترشکن استفاده نمی‌کنند برخوردارند. درنهایت، نتایج تحقیق در این بخش را می‌توان با نتایج و یافته‌های تحقق محققانی مانند زرگر (۱۳۹۸)؛ ندری و بخشایش (۱۳۹۷) و حسینی کیا (۱۳۹۷) همسو دانست. بر اساس نتایج تحقیق این محقق استفاده از اینترنت اشیاء بر امنیت عمومی جامعه آماری تأثیری نداشته است لیکن نحوه استفاده، زمان استفاده و استفاده از فیلترشکن بر امنیت عمومی تأثیر منفی دارد؛ به‌طوری‌که کسانی که بیشتر از مطالب اخبار، محتوای جنسی و غیراخلاقی استفاده می‌کردند و برای اتصال به اینترنت از فیلترشکن استفاده کرده‌اند؛ احساس امنیت پایینی داشتند.

نتایج آزمون فرضیه فرعی دوم نشان داد کاربرانی که برای حضور در فضای مجازی و بهره‌گیری از اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌نمایند از احساس امنیت فرهنگی پایین‌تری نسبت به افرادی که از این‌گونه ابزار استفاده نمی‌کرده‌اند برخوردارند. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد در مورد اقدام‌های فرهنگی غرب در شبکه‌های اجتماعی مجازی که مبتنی بر شیوه بازنمایی به گونه‌ها و ابعاد متنوع دیگر است، می‌توان مصادیق و نمونه‌های فراوانی را در لابه‌لای صفحه‌های این وبگاه‌ها مشاهده نمود که به شکلی ظریف و نامحسوس، به نقش‌آفرینی مشغول‌اند و امنیت فرهنگی جامعه ایرانی را دستخوش تغییر و زوال قرار می‌دهند، از جمله حضور و معرفی چهره‌های به اصطلاح موفق در قالب افراد مشهور و بیشتر آمریکایی، مانند هنرپیشگان، ورزشکاران، رقاصان، نوازنده‌ها، خواننده‌ها و سیاستمداران که به شکلی قهرمان-

گونه و جذاب، بازنمایی می‌شوند و بیشتر محتوای مخرب فرهنگی در سایت‌های فیلترشده و حتی نرم‌افزارهای فیلترشده مانند تلگرام فعالیت داشته و قابل مشاهده هستند؛ لذا از جمله نقش‌آفرینی‌های فضای مجازی مخرب و فیلترشده در عرصه فرهنگ و اجتماع، دگرگونی در پیش‌فرض‌های مربوط به امنیت فرهنگی کاربران است. در نهایت، نتایج تحقیق در این بخش را می‌توان با نتایج و یافته‌های تحقق محققانی مانند زرگر (۱۳۹۸)؛ ندروی و بخشایش (۱۳۹۷) و حاجیانی و محمدزاده (۱۳۹۴) همسو دانست.

نتایج آزمون فرضیه فرعی سوم نشان داد کاربرانی که برای حضور در فضای مجازی و بهره‌گیری از اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌نمایند از احساس امنیت فکری پایین‌تری نسبت به افرادی که از این‌گونه ابزار استفاده نمی‌کرده‌اند برخوردارند. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد افراد و به‌ویژه جوانان و نوجوانان، به‌عنوان فعال‌ترین کاربران فضای مجازی، با امکانات و گزینه‌های فراوانی که این رسانه‌ها در اختیارشان قرار می‌دهند، به‌طور دائم با محرک‌های جدید و انواع مختلف رفتار آشنا می‌شوند و این عوامل آنان را به سمت بلوغ زودرس سوق می‌دهد آنان اثر منفی می‌گذارد حال استفاده از سایت‌های فیلترشده به‌طریق‌اولی این اثر منفی را محقق می‌نماید و از نخستین پیامدهای این آسیب (افزون بر اختلال‌های مربوط به اعتیاد اینترنتی)، تمایل شدید آنان در ورود به عرصه جراحی‌های زیبایی و استفاده از مواد آرایشی و اختلالات فکری است که آن را می‌توان امنیت فکری تعریف نمود؛ لذا استفاده از فیلترشکن برای فعالیت در فضای مجازی از آنجاکه در بسیاری از مواقع باهدف استفاده از محتواهای غیراخلاقی و مخرب است تأثیر منفی‌ای بر امنیت فکری استفاده‌کنندگان از فیلترشکن می‌گذارد. نتایج تحقیق در این بخش با نتایج و یافته‌های تحقق محققانی مانند زرگر (۱۳۹۸)؛ ندروی و بخشایش (۱۳۹۷)؛ حسینی کیا (۱۳۹۷)؛ نعیمی (۱۳۹۶)؛ جاوید؛ صدروی؛ سالارزهی و نوروزی چشمه‌علی (۱۳۹۶)؛ حاجیانی و محمدزاده (۱۳۹۴) و زندوانیان و همکاران (۱۳۹۲) دارای همپوشانی است. در این‌بین، یافته‌های نعیمی (۱۳۹۶) نشان داد میزان برخورداری جوانان از احساس امنیت اجتماعی (۲/۹۵ از ۵) کمتر از حد

متوسط بوده و کسانی که از فیلترشکن و شبکه‌های اجتماعی فیلترشده استفاده کرده‌اند میزان احساس امنیت پایین‌تری را درک می‌نمایند.

نتایج آزمون فرضیه فرعی چهارم تحقیق حاکی از آن بود که برای حضور در فضای مجازی و بهره‌گیری از اینترنت از فیلترشکن استفاده می‌نمایند از احساس امنیت جمعی پایین‌تری نسبت به افرادی که از این‌گونه ابزار استفاده نمی‌کرده‌اند برخوردارند. در تبیین این یافته می‌توان بیان کرد شکل‌گیری و ترویج سریع شایعه‌ها و اخبار کذب، به‌علت نداشتن امکان شناسایی هویت واقعی اعضا و نیز نبودن امکان نظارت محتوای تولیدشده توسط کاربران شبکه‌های اجتماعی، یکی از پیامدهای مهم منفی این شبکه‌ها، شکل‌گیری و ترویج سریع شایعه‌ها و اخبار کذبی خواهد بود که توسط برخی از اعضای این شبکه‌ها و باهدف‌های خاص و اغلب سیاسی منتشر می‌شود که این اقدامات مخرب و ناامن‌ساز در سایت‌های فیلترشده و شبکه‌های اجتماعی فیلترشده‌ای مانند تلگرام با سطح و ضریب بیشتری قابل مشاهده است و معمولاً کسانی که از این محتوای تنش‌آفرین استفاده می‌کنند بیش از دیگران در معرض خطرات و پیامدهای مخرب قرار دارند. از سوی دیگر، بدیهی است هر شبکه اجتماعی فرهنگ ارتباط‌های خاص خود را دارد، یعنی منش و گفتار مخصوص و منحصربه‌فردی را برای خود برگزیده است حال این منش و روش و رفتار در شبکه‌های اجتماعی با محتوای مخرب و سایت‌های فیلترشده و منفی بسیار بیش از فضای مجازی مطلوب قابل مشاهده است.

در مجموع نمی‌توان انکار کرد که شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی و اینترنت، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و تغییر لاقابل بخشی از فرهنگ جامعه را ندارند و همان‌طور که از نامشان هم پیداست، می‌توانند بر اجتماع و متغیرهای مختلفی مانند امنیت عمومی جامعه تأثیر بگذارند؛ اما نمی‌توان این تأثیر را صرفاً در آثار منفی خلاصه کرد. اگر تأثیرات مثبت و حتی کارآفرینی که امروزه از طریق شبکه‌های اجتماعی و پیام‌رسان‌ها ایجادشده را نادیده بگیریم، شاید بخشی اعظمی از این فضا محدود به سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت افراد شود؛ اما آنچه بر اساس نتایج این تحقیق به نظر قابل‌اتکا می‌باشد؛

آن است که استفاده از ابزاری مانند فیلترشکن و استفاده از سایت‌های غیراخلاقی و محتواهای نامطلوب در فضای مجازی می‌تواند بر احساس امنیت هویتی، جمعی، فرهنگی و فکری کاربران تأثیر بگذارد که این موضوع هم‌راستا و هم سو با فرضیه اصلی تحقیق است.

پیشنهادها

براساس یافته‌های تحقیق، پیشنهادهایی برای کاهش تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت عمومی کاربران در زیر آمده است:

۱- باتوجه به اینکه بیشتر استفاده‌کنندگان از فضای مجازی در جامعه امروزی ما جوانان هستند، سیاست‌گذاری فرهنگی برای کاهش پیامدهای منفی آن ضروری است و اطلاع‌رسانی و آموزش صحیح نحوه استفاده از این فناوری می‌تواند مؤثر واقع گردد؛

۲- از آنجاکه بر اساس نظر پاسخگویان بیشترین استفاده از فیلترشکن برای اتصال و بهره‌برداری از تلگرام بوده است، سازمان نظارتی با همکاری پلیس فتا، با سیاست‌گذاری در جهت تهیه و پخش محتوا و مطالب آموزشی با اولویت مصادق‌سنجی پیام‌های تلگرامی، تأثیر منفی پیام‌رسان تلگرام در شکل‌گیری گفتمان‌های غیراخلاقی کاهش دهد؛

۳- بر اساس یافته‌های پژوهش و نظر به کاهش سرمایه اجتماعی، سیاست‌گذاری در راستای اعتمادسازی و تقویت عناصر و اجزای سرمایه اجتماعی با افزایش آستانه تحمل و ایجاد فرصت‌های بیشتر به کاربران داخل و خارج کشور برای ایفای نقش بیشتر و تقویت تعلق خاطر و وفاداری‌ها صورت پذیرد.

سیاسگذاری

نویسندگان بر خود فرض می‌دانند از کلیه شهروندان تهرانی و استادانی که با نظر خود بر غنای این پژوهش افزودند، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشند.

- اشتریان، کیومرث؛ و امامی میبیدی، راضیه. (۱۳۸۶). سیاست انتقال فاوا: بررسی نقش دانش ضمنی. *فصلنامه سیاست*، ۴ (۳۸)، صص ۹۹-۱۱۲. قابل بازیابی از:

https://jfq.ut.ac.ir/article_27705.html

- الوانی، سیدمهدی؛ و شریفزاده، فتح. (۱۳۹۰). فرایند خط‌مشی‌گذاری عمومی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

- ایزدی‌فرد، علی‌اکبر؛ و حسین‌نژاد، سیدمجتبی. (۱۳۹۴). بررسی فقهی امر به معروف و نهی از منکر در فضای مجازی. *مجله حکومت اسلامی*، ۲۰ (۳)، صص ۷۱-۹۸. قابل بازیابی از:

http://mag.rcipt.ir/article_95482.html

- بابازاده مقدم، حامد؛ و اسدی، عباس. (۱۳۹۶). اصول پالایش (فیلترینگ) پایگاه‌های اطلاع‌رسانی اینترنتی. *فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین*، ۳ (۹)، صص ۱۶۳-۱۹۴. قابل بازیابی از:

https://nms.atu.ac.ir/article_7378.html

- بصیریان جهرمی، حسین. (۱۳۹۳). کنشگری و قدرت در شبکه‌های اجتماعی مجازی (مطالعه کارکردهای فیس‌بوک در فضای واقعی). *فصلنامه علوم اجتماعی*، ۲۰ (۶۱)، صص ۴۵-۸۰. قابل بازیابی از:

https://journals.atu.ac.ir/article_9797.html

- بصیریان جهرمی، حسین؛ و خانیکی، هادی. (۱۳۹۳). سیاست‌گذاران ایرانی و سیاست‌گذاری رسانه‌های اجتماعی: چالش‌ها الگوها و ارائه یک مدل پیشنهاد. *فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۶ (۲۱)، صص ۲۵-۶۹. قابل بازیابی از:

https://qjds.atu.ac.ir/article_1421.html

- جاوید، سنا؛ صدری، رضا؛ سالارزهی، حبیب‌الله؛ و نوروزی چشمه‌علی، الهام. (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت‌بندی آثار و پیامدهای منفی استفاده از

شبکه‌های اجتماعی مجازی با رویکرد تحلیل سلسله مراتبی فزایی (مطالعه‌ای موردی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه سیستان و بلوچستان). مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۷(۲)، صص ۲۲۷ - ۲۴۰. قابل بازیابی از: https://ciu.nahad.ir/article_441.html

- جعفری، زهرا؛ و صباحی گراغانی، معین. (۱۴۰۰). بررسی تحلیلی فیلترشدن و آزادی اطلاعات. کنفرانس بین‌المللی فقه، حقوق و پژوهش‌های دینی، شماره ۳. قابل بازیابی از:

<http://iccad.ir/fa>

- حاجیانی، ابراهیم؛ و محمدزاده، حمیدرضا. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر فضای مجازی (اینترنت) بر هویت ملی دانشجویان. فصلنامه مطالعات ملی، ۱۶(۶۱)، صص ۸۴-۶۷. قابل بازیابی از:

http://rjnsq.sinaweb.net/article_97079.html

- حسینی کیا، سید میثم. (۱۳۹۷). نقش شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: کارمندان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی). مجله کار و جامعه، شماره ۲۲۴، صص ۱۴ - ۲۷. قابل بازیابی از:

<http://noo.rs/3keYI>

- خانیکی، هادی؛ اتابک، محمد؛ و عزیزی، فرید. (۱۳۹۶). تحلیل وضعیت شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایران با رویکرد حوزه عمومی هابرماس (مورد مطالعه چند گروه فیس‌بوکی). مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۱۸(۳۷)، صص ۱۰۱ - ۱۳۰. قابل بازیابی از:

http://www.jccs.ir/article_50001.html

- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۹۵). لغت‌نامه دهخدا. تهران: دانشگاه تهران.

- رحمتی، حسینعلی؛ و شهریاری، حمید. (۱۳۹۷). بایسته‌های اخلاقی فیلترشدن و پالایش محتوا در فضای مجازی. مجله اخلاق و حیانی، ۲(۱۲)، صص ۱۴۵. قابل بازیابی از:

http://ethics.isramags.ir/article_50973.html

- رستگار خالد، امیر؛ و محمدیان، فاطمه. (۱۳۹۲). استفاده از اینترنت و احساس امنیت اجتماعی (مورد مطالعه دانشگاه باهنر کرمان). فصلنامه مطالعات فرهنگ و هنر، ۱۴(۲۲)، صص ۸۹-۵۳. قابل بازیابی از: http://www.jccs.ir/article_3344.html
- زرگر، سعیده. (۱۳۹۸). ارزیابی تأثیرات استفاده از اینترنت اشیاء بر امنیت عمومی شهروندان در نیروی انتظامی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت فناوری اطلاعات، دانشگاه پیام نور مرکز تهران غرب.
- زندوانیان، احمد؛ حیدری، مریم؛ باقری، ریحانه؛ و عطارزاده، فاطمه. (۱۳۹۲). آسیب‌های فضای مجازی بین دانش‌آموزان دختر. فصلنامه مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۴(۲۳)، صص ۲۱۶-۱۹۵. قابل بازیابی از: http://www.jccs.ir/article_3846.html
- سازمان تنظیم مقررات رادیویی. (۱۴۰۰). گزارش عملکرد چهارساله سازمان تنظیم مقررات رادیویی، تهران: وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، صص ۷۰-۱. قابل بازیابی از: <https://www.cra.ir/FileSystem/View/File.aspx?FileId=dcd67297-373c-4301-b9b9-1bb34d336bfa>
- سراب‌پور، سونیتا. (۱۳۹۳). اجرای منطقی پرهیز از سلیقه‌گرایی. سایت مؤسسه فرهنگی، مطبوعاتی ایران، شماره خبر ۲۲۶۴۴. قابل بازیابی از: <Http://newspaper-iran.com/Newsaper/۴۱۶۷۷>
- سعد، علی. (۱۳۹۵). درآمدی بر سیاست‌های فیلترشدن سایت‌های اینترنتی. فصلنامه مطالعات رسانه‌ای نوین، ۱(۲)، صص ۱۶۶-۱۴۱. قابل بازیابی از: https://nms.atu.ac.ir/article_4525.html
- شعبان‌نیا، منصور، مهدی؛ میرزایی، حمید؛ و گرجی ازندریانی، علی‌اکبر. (۱۴۰۰). بررسی رویکردهای حاکمیت قانون برای اعمال فیلترشدن در فضای مجازی با بحران‌ها و تهدیدهای اجتماعی. فصلنامه مدیریت بحران، ۱۰(ویژه پدافند غیرعامل)، صص ۲۷-۱۵. قابل بازیابی از: http://www.joem.ir/article_253088.html

- قلی‌پور، رحمت‌الله. (۱۳۸۷). *تصمیم‌گیری سازمانی و خط‌مشی‌گذاری عمومی*. تهران: سمت.
- کوثری، مسعود. (۱۳۸۶). *جهان فرهنگی کاربران ایرانی در شبکه‌های دوست‌یابی/اورکات*. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- لنسکی، گرهارد؛ و لنسکی، جین. (۱۳۶۹). *سیر جوامع بشری*. ترجمه ناصر موفقیان. تهران: سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی.
- محبی، علی. (۱۳۸۵). بررسی عوامل مؤثر بر نگرش نخبگان علمی کشور نسبت به فیلترگذاری اینترنت از طرف حکومت. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد ارتباطات، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- مولایی، محمدمهدی؛ طالبیان، حامد؛ و عابدی، حمید. (۱۳۹۶). سناریوهای مسائل فضای مجازی ایران در سال ۱۳۹۵. *مطالعات رسانه‌های نوین*، ۳ (۹)، صص ۷۷ تا ۱۱۸. قابل‌بازیابی از:
https://nms.atu.ac.ir/article_7376.html
- مولر، پیر. (۱۳۷۸). *سیاست‌گذاری عمومی*. ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، تهران: نشر میزان.
- ندری، غلامرضا؛ و بخشایش، احمد. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر امنیت اجتماعی ج.ا. ایران با رویکرد سیاست‌گذاری. *پژوهش‌های حفاظتی و امنیتی*، شماره ۲۵، صص ۱۵۴-۱۲۵. قابل‌بازیابی از:
<http://noo.rs/oKkOd>
- نعیمی، محمدرضا. (۱۳۹۶). *بررسی تأثیر استفاده از اینترنت و فضای مجازی در احساس امنیت اجتماعی و تغییر سبک زندگی جوانان استان گلستان (فرصت‌ها؛ چالش‌ها و راهکارها)*. گرگان: اداره کل ورزش و جوانان استان گلستان - شورای مطالعات و پژوهش‌های راهبردی.
- نویدنیا، منیژه. (۱۳۸۵). تحلیل رابطه امنیت اجتماعی و هویت ایرانی. *نشریه*

جامعه‌شناسی، شماره ۷، صص ۱۵۶ - ۱۳۱. قابل بازیابی از:

<http://noo.rs/aS1t0>

- وحید، مجید. (۱۳۸۳). سیاست‌گذاری عمومی. تهران: نشر طرح نو.
- هابرماس، یورگن. (۱۳۸۲). تحول ساختاری حوزه عمومی. ترجمه جمال محمدی، تهران: نشر افکار.
- هچ، ماری جو. (۱۳۹۰). تئوری سازمان، مدرن، نمادین - تفسیری و پست‌مدرن. ترجمه حسن دانایی‌فرد، تهران: مؤسسه کتاب مهربان نشر.
- Vanetti, M.; Binaghi, E.; Carminati, B.; Ferrari, E.; Carullo, M. (2013). A System to Filter Unwanted Messages from OSN User Walls. *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering*, 25(2), pp 285-297. Retrieval from: https://www.researchgate.net/publication/260324693_A_System_to_Filter_Unwanted_Messages_from_OSN_User_Walls
- Vanetti, M.; Binaghi, E.; Carminati, B.; Carullo, M.; Ferrari, E. (2011). Content-Based Filtering in On-line Social Networks Privacy and Security Issues in Data Mining and Machine Learning Lecture Notes. *Computer Science*, 6549, pp 127-140. Retrieval from: DOI: 10. 1007/978-3-642-19896-0 11
- Weifeng, S.; Mingyang, S.; Xidong, L.; Mingchu, L. (2011). An Improved Personalized Filtering Recommendation Algorithm. *Applied Mathematics & Information Sciences*, 5(2), pp 69- 78. Retrieval from: <https://www.naturalspublishing.com/files/published/om93nec1s23145.pdf>
- Subramaniaswamy, V.; Logesha, V.; Vijayakumar, V.; Indragandhim V. (2015). *Automated Message Filtering System in Online Social Network*. new york. ELSEVIER, Retrieval from: <https://doi.org/10.1016/j.procs.2015.04.016>
- Castells, Manuel (2009). *Communication Power*. UK: Oxford University Press.